

WILLIAM MACASKILL

What We Owe the Future: A Million-Year View. New York: Basic Books 2022.
333 s.

Tulevaisuuden ihmisillä on merkitystä. Heitä saattaa olla paljon. Me voimme tehdä heidän elämänsä paremmaksi. Näillä kolmella lauseella alkaa Oxfordin yliopiston filosofian apulaisprofessori William MacAskillin kirja *What We Owe the Future*. Teoksen mukaan moraalisia valintoja tehdessä tulisi kiinnittää huomiota erityisesti niiden seurauksiin pitkällä aikavälillä. Tällaista filosofista ajattelua kutsutaan englanninkielisellä käsitteellä ”longtermism”. Termille ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Pitkällä aikavälillä tarkoitetaan tässä yhteydessä tuhansia ja jopa miljoonia vuosia, kuten kirjan alaotsikostakin ilmenee. Ajatussuunnan vannoutuneimpien kannattajien mukaan myönteinen vaikuttaminen tulevaisuuteen pitkällä aikavälillä tulisi olla ihmiskunnan kaikkein tärkein moraalinen tavoite tällä hetkellä. Kirjoittaja edustaa sanojensa mukaan maltillisempaa kantaa, jonka mukaan kaukana tulevaisuudessa elävien sukupolvien huomioimisen pitäisi olla vain yksi useammista aikamme tärkeimmistä moraalisisista ohjenuorista.

Mikäli ajattelu vaikuttaa mielenkiintoiselta, on kirjan välityksellä mahdollista tutustua näkökulman taustoihin. Teoksen johdannossa MacAskill kertoo kirjan olevan usean henkilön työn tulos. Tutkimustyötä kirjan kirjoittamiseksi on tehty työryhmässä yhteensä kymmenen henkilötyövuoden ajan, joista kaksi on käytetty faktojen tarkistukseen. Lukija voi tällaisen tiedon saatuaan olettaa lukevansa kattavaa ja luotettavaa julkaisua. Tekstimäärältään kirja ei ole kuitenkaan erityisen laaja ihmiskunnan kohtaloa määrittävää filosofiaa käsitteleväksi teokseksi. Rajoitettu mitta on toisaalta ymmärrettävää, sillä kirja on luonteeltaan selkeästi populaaritieteellinen. Teksti on englannin kieltä taitavalle lukijalle suhteellisen helppoa eikä erityistä moraalifilosofiaan perehtyneisyyttä edellytetä teoksen ymmärtämiseksi. Muutamassa kirjan luvussa ja liitteessä käytetään yksinkertaisia matemaattisia

kaavoja sekä graafisia kuvaajia ja taulukoita, jotka tukevat alun perinkin lukijaystävällisen tekstin ymmärtämistä.

MacAskill kuvaa, kuinka hän ei itse ensin voinut hyväksyä pitkän aikavälin seurausten merkittävyyttä moraalisen toiminnan perusteena, mutta vakuuttui vähitellen näkökulman perusteluista asiaan tarkemmin perehdyttyään. Kirjassa esitellyyn ajatteluun skeptisesti suhtautuvan lukijan hän pyrkii vakuuttamaan oman kokemuksensa esiin tuomisen lisäksi kolmen metaforan kautta. Ensin MacAskill kuvaa nykyistä ihmiskuntaa harkitsemattomana teini-ikäisenä. Teinin elämä on vasta alkutaipaleella, eikä tämä osaa vielä ajatella selkeästi tekemiään ratkaisuja niiden pitkän aikavälin seurausten kannalta, vaan toimii usein hetken mielijohteesta ja välitöntä mielihyvää tavoitellen. Toinen metafora kuvaa historiaa sulana lasimassana, jota voidaan sen kuumana ollessa vielä muokata. Massan jäähtyessä sen plastisuus kuitenkin heikkenee ja lopulta se jähmettyy lopulliseen muotoonsa. Lasista voi lopulta tulla ulkonäöltään kaunis tai vaihtoehtoisesti epämuodostunut. Lasi voi myös rikkoutua jähmettyessään, riippuen siitä miten sitä on käsitelty vielä kuumana ollessaan. Viimeiseksi kirjoittaja vertaa pitkän aikavälin tulevaisuutta vaaralliseen tutkimusmatkaan tuntemattomassa maastossa. Kirjoittajan mukaan voimme valmistautua tähän matkaan varautuen mahdollisimman huolellisesti kaikkiin kuviteltavissa oleviin vaaroihin.

Metaforat auttavat ymmärtämään kirjan sisältöä, mutta toisaalta kuvaavat samalla sen päätelyn puutteita. Teini-ikäisen on itsenäistyttävä ja löydettävä oma tiensä yksilönä tai muuten hän jää vanhempiensa vaikutusvallan alaisuuteen. Suurempien ihmisryhmien kohdalla tämä tarkoittaisi jonkin tasoista totalitarismia ja vapauksien rajoittamista. Ihmisyksilöt ja sosiaaliset ryhmät sekä maapallon ekosysteemi ovat biologisia uudistumiseen kykeneviä entiteettejä, eikä niiden vertaaminen muotoonsa ikuisiksi ajoiksi lukkiutuvaan lasimassaan ole itsestään selvästi osuva. Lisäksi tutkimusmatkalla voi sattua jotakin selailaista, mitä ei ole osattu odottaa. Kaikkeen ei voida valmistautua eikä todennäköisyys tai odotusarvo ole ennustus tulevaisuudesta.

Kirjassa esitettyä ajattelutapaa voidaan luonnehtia kokonaisvaltaiseksi moraaliteoriaksi, sillä se esittää selkeästi määritellyn tavan mitata moraalisten valintojen hyvyttä ja on tulkittavissa yleisesti sovellettavaksi malliksi koko ihmiskunnan käyttöön. MacAskillin filosofia perustuu utilitarismiin tukeutuvaan populaatioetiikkaan, jonka mukaan lukuisten ihmiselämien, niin nykyisten kuin tulevienkin, arvo voidaan kuvata laskettavissa ja optimoitavissa olevalla lukuarvolla. Kirjassa esitetyn teorian mukaan moraalista valinnoista riippuville seurauksille voidaan laskea mielekäs odotusarvo. Yksinkertaisesti ilmaistuna odotusarvo lasketaan kertomalla arvioitu hyvän määrä tapahtuman todennäköisyydellä. Odotusarvon laskennassa täytyy teorian mukaan huomioida myös moraalisten valintojen seurausten arvioitu merkittävyys, kesto ja satunnaisuus. Teoksessa ei kuitenkaan avata sen tarkemmin, miten nämä laskennassa käytetyt arvot ja todennäköisyydet käytännössä määritellään. Kun kompleksisia eettisiä valintoja sovelletaan elävässä elämässä, tällaista teoretisointia voidaan helposti arvostella epätarkkuudesta ja lukemattomien todellisten fyysisen, sosiaalisen, psykologisen ja henkisen elämän yksityiskohtien huomioitta jättämisestä. Kokonaisvaltainen moraaliteoria on ongelmallinen myös siksi, että samanaikaisesti toistensa kanssa kilpailevia moraaliteorioita on useita. Kuinka voimme luotettavasti valita niistä vain yhden käyttöömmek?

Myönteisenä esimerkkinä pitkälle tulevaisuuteen kantavasta ihmiskunnan arvojen kehitysprosessista MacAskill esittää tulkinnan orjuuden kieltämisen historiasta, jossa yksittäisillä sinnikkäillä aktivisteilla oli merkittävä rooli. Tällä esimerkillä hän pyrkii rohkaisemaan ihmisiä työskentelemään tarmokkaasti haastavien, mutta merkittävien ongelmien voittamiseksi. Kun tällaisia edistysaskelia saavutetaan, ne voidaan MacAskillin mukaan lukita vallitseviksi arvoiksi pitkiksi ajoiksi tulevaisuuteen, kuten orjuuden hävittämisenkin suhteen on käynyt. Vaikutusten ulottuessa pitkälle tulevaisuuteen yksittäisen aktivistin panos hyväntekijänä voidaan ajattelutavan mukaan laskea olevan todella suuri. Kirjan yksi keskeinen väite on, että ihmiskunta elää tällä

hetkellä kriittisiä aikoja pitkän ajan tulevaisuutensa suhteen ja siksi tähän liittyvä moraalinen pohdinta ja toiminta on erityisen tärkeää juuri nyt. Iso osuus kirjasta käytetään ihmiskunnan olemassaoloa ja hyvinvointia mahdollisesti tulevaisuudessa uhkaavien vaarojen käsittelyyn. Väestökato, pandemiat ja ilmastokriisi käsitellään esimerkkeinä tällaisista vaaroista, mutta merkittävä osa kirjasta keskittyy teknologian kehittymiseen liittyviin skenaarioihin. Esimerkiksi teknologinen stagnaatio nähdään kirjassa hyvin haitallisena kehityskulkuna tulevien sukupolvien kannalta.

Kirjassa esitetään mielenkiintoinen perustelu fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisen puolesta. Fossiiliset polttoaineet ovat olleet keskeisessä asemassa ihmiskunnan teknologisen ja taloudellisen kehittymisen taustalla teollisella aikakaudella. Mikäli ihmiskunta kohtaa joskus tulevaisuudessa jonkin merkittävän katastrofin, se saattaa pienentyä ja taantua monin tavoin esiteolliselle tasolle. Jos aiemmat sukupolvet ovat jo kuluttaneet loppuun helposti hyödynnettävät fossiiliset polttoaineet, vaikeutuu ihmiskunnan kehittyminen uudelleen teknologiselta tasoltaan nykyisenkaltaiseksi huomattavasti. Tämä puolestaan olisi kirjan mukaan erittäin haitallista ihmiskunnan koon ja elämänlaadun kannalta pitkällä aikavälillä. Kehittyneeseen tekoälyyn liittyvät uhat saavuttavat kirjassa jopa uskonnollisia piirteitä. Tekoälyn oletetaan pystyvän tulevaisuudessa ottamaan fyysisen maailman haltuunsa ja johtamaan sitä kaikkivoivan hallitsijan tavoin niin hyvässä kuin pahassakin. Kirjan teknologiausko ulottuu myös ajatukseen kehittyneen teknologian mahdollistamasta kuolemattomuudesta. Sen mukaan ihmismieliä voitaisiin tulevaisuudessa ladata tietokoneille, joissa ne voisivat jatkaa elämänsä lähes rajattomasti.

Filosofisen teorian ja käytännön yhteensovittamisen vaikeutta ei teoksessa pohdita juurikaan yleisellä tasolla, minkä voi nähdä kirjan selkeänä heikkoutena. Kirjassa ei myöskään esitellä tai vertailla muita tapoja määritellä hyvää tai pohdita käytännöllisen filosofian problematiikkaa laajemmasta näkökulmasta. Kirjassa esitellyn kannan asettaminen laajempaan filosofiseen kontekstiin

olisi ymmärrettävästi vaatinut huomattavasti mittavampaa teosta. Tällaisenaan ilman laajempaa asiayhteyttä teoksesta saattaa jäädä lukijalle pamphlettimainen mielikuva, varsinkin kun luki-joita kannustetaan tutkimaan aihetta lisää osallistumalla kirjoittajan perustamien ja teoksessa esiteltyä filosofiaa tukevien hyväntekeväisyysjärjestöjen toimintaan.

Kirjailijan puolustukseksi täytyy sanoa, että hän tuo esiin joitakin osin ajattelunsa perusteluihin kohdistettua kritiikkiä liitteessä kirjan lopussa. Kyseinen liite olisi kuitenkin voinut olla sisällöltään laajempi ja sen sanoma olisi voitu upottaa varsinaisen tekstin joukkoon erillisen liitteen sijaan. Ansoituneen ammattifilosofin ja yli kymmenen henkilötyövuoden resurssien turvin olisi varmasti ollut mahdollista julkaista muutenkin huomattavasti laajempi ja filosofisesti kunnianhimoisempi, mutta samaan aikaan vaikeammin markkinoitava kirjallinen teos.

Eero Lumme, VTM
Sosiaalietiikan väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

ILKKA NIINILUOTO

Tekniikan filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 2020. 372 s.

Helsingin yliopistoa matematiikan apulaisprofessorina, teoreettisen filosofian professorina, rehtorina ja kanslerina palvellut Ilkka Niiniluoto liittyy samaan perinteeseen kuin monet muut huomattavat tutkijat. Työ jatkuu eläkevuosinakin ennen muuta asioista laaja-alaisesti kiinnostuneelle lukevalle yleisölle suunnattuina näkemyksellisinä puheenvuoroina. *Tekniikan filosofia* edustaa samaa tyyliä kuin Niiniluodon 2015 julkaisema *Hyvän elämän filosofiaa*. Laajan teeman varaan kirjoitetut teokset ovat tarjonneet mahdollisuuden muokata uran kuluessa aihepiiristä pidetyt esitelmät, luentosarjat ja artikkelit

kokonaisuudeksi. Vaikka teos on sisällöllisesti painavaa asiaa ja tukeutuu paitsi filosofiseen myös monien muiden tieteenalojen tutkimukseen, teksti poikkeaa perinteisestä tietokirjatyylisestä: kirjoittaja ottaa esimerkkejä omasta elämästään, kertoo kokemuksistaan ja esittää henkilökohtaisia käsityksiään. Lukija saa sivistää itseään miellyttäväkäyttöksisen oppaan ohjaamana.

Tekniikan filosofian voi lukea perinteisesti kannesta kanteen, mutta sitä voi käyttää myös hakuteoksena tekniikan filosofian eri näkökulmiin tutustumiseen. Teoksen kymmenen lukua on koottu temaattisesti, eikä loppupuolelle sijoitetun luvun ymmärtäminen edellytä sitä edeltäviin aiheisiin tutustumista. Kirjaa hakuteoksen tyyliin käyttävät saavat apua tekstiin upotetuista, kirjan sisäisistä viitteistä. Temaattisen käsittelyn rinnalla Niiniluoto esittelee tekniikan ja muiden inhimillisten innovaatioiden historiaa. Sen valossa havainnollistuu, kuinka tekniset keksinnöt ovat yhteydessä erilaisten rajoitusten voittamiseen pyrkivään, luovaan ja kokeilevaan ajatteluun ja siitä kumpuavaan toimintaan.

Eri aiheista – kuten tekniikka ja artefaktit, tekniikka taitona, tekniikka ja tiede, tekniikka ja ihminen, tekniikan muutos, hallittavuus, arviointi ja etiikka – keskustellessaan Niiniluoto esittelee kiinnostavalla tavalla myös jännitekenttiä, joiden varassa tekniikkaa keksitään, kehitetään, käytetään, kritisoidaan ja arvioidaan. Ihminen työkaluja käyttävänä ja esineitä valmistavana olentona muokkaa – sitä itse aina huomaamatta – paitsi ympäristöään ja elämänsä ehtoja, myös itseään. Teknisten keksintöjen ubiikkisuus eli leviäminen kaikille elämänaloille ja osaksi lähes kaikkea toimintaa muovaa kulttuuria ja säätelee yhteiskunnan kehitystä. Tekniikan kaikkialle ulottuva läpitukenisuus ei ainakaan ole heikentymässä yhteiskunnan digitaalistuessa ja tekoälysovellusten oppiessa kehittämään itseään toiminnastaan saamansa datan varassa.

Näitä kiinnostavia jännitekenttiä, joiden varassa Niiniluoto aihetta käsittelee, ovat muun muassa tiedon ja taidon välinen suhde ja pyrkimys ottaa todellisuus haltuun sitä ymmärtämällä, sekä erilaisten esineiden, apuvälineiden ja koneiden valmistaminen, joiden tavoitteena on todellisuus-